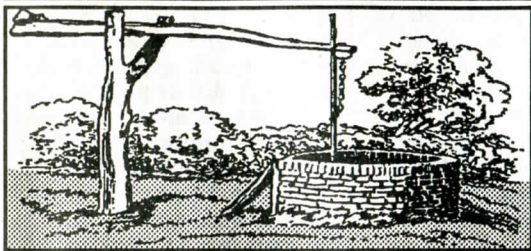


Van drie verwende juffertorens en heel veel bijgeloof

GRON. DAGBLAD 5-7-93

Sagen en legenden



Er waren eens drie zusters, dochters van een Groninger hoofdeling en dus 'juffers'. Ze waren rijk en verwend en zolang ze samen waren, probeerden ze elkaar in wuftheid en losbandigheid te overtreffen. Maar het land werd door de pest bezocht en de mensen stierven er als ratten. Dat bracht de juffers tot inkeer. Ze spraken af, uit elkaar te gaan om elders een fatsoenlijk leven te gaan leiden als de plaag hen ongemoeid zou laten. Ze zouden uit boetvaardigheid te voet gaan, ieder in een andere richting. En ze bezegelden hun afspraak met de gelofte dat ze - op het punt gekomen, waar ze van vermoeidheid niet meer voort konden - een toren zouden bouwen als teken van vermaan.

Door Jan Bakker

De eerste van de juffers strandde in Holwierde. De tweede kwam tot Schildwolde en de derde zocht rust in Onstwedde. En bij de kerken van die plaatsen verrees de 'juffertorens', helemaal gemetseld tot de top van de torenhelm (= spits). Dat is het kenmerk van de Groninger juffertorens, die wel in hoogte verschillen, maar die overigens op elkaar lijken (leken) als zusjes.

De toren van Holwierde was eeuwenlang een baken voor de scheepvaart. Maar ze werd verwaarloosd: in 1806 was ze zó bouwvallig dat het Rijk besloot, haar te herstellen. (Alle torens waren nu eenmaal rijkseigendom omdat ze in vredetijd de landmeters tot richtpunt en in oorlog de artilleriewaarnemers tot uitkijkpost konden dienen). Van dat voornemen kwam niet veel,



▲ De juffertoren van Onstwedde, nog steeds overeind.

Foto: Dennis F. Beek

want in 1836 stortte de toren in. En in 1855/56 werd de ruïne gesloopt.

De toren van Schildwolde werd, naar schatting van cultuur-historici, even vóór 1289 gebouwd. De torenvoet negen meter in het vierkant; het opgaande metselwerk bijna 24 meter hoog. En de torenhelm die dan begint, is nog eens ruim 22 meter tot de top.

De toren van Onstwedde is gebouwd in 1324. Dat jaartal komt tenminste voor op het natuur-

stenen doopvont, dat tot de oudste van het Noorden gerekend wordt. Het blijft een schatting, want bij een brand ging het kerkarchief van voor 1700 verloren. (De toren van Schildwolde vóór 1289, die van Onstwedde van 1324: tussen twee van de drie zusters bestond dus een generatie verschil!?)

De Onstwedder gemeenteleden zijn altijd heel behoedzaam met hun toren omgegaan. Want van het begin af aan leek het wel of ze

scheef stond en nog een beetje krom trok ook. Dikwijls is de toren van Onstwedde nagemeten, maar het schietlood hing altijd weer loodrecht naar beneden.

Hoe kan dat nou: die middeleeuwse torenbouwers waren toch meesters in hun vak? Ja. Maar de juffer die de toren liet bouwen bij de tufstenen kerk - die daar tot 1686 gestaan heeft - bemoeide zich voortdurend met de bouw. Want ze was gewend dat ze op haar wensen bediend werd. Dat begon de 'werckmeister' te vervelen. Er ontstond onenigheid. Hij zei: „Ik zal een toren maken, waarover de generaties zich zullen verbazen!” De hele toren werd gemetseld en daarbij liet de architect die spits een beetje torderen (= om zijn as draaien). Maar er sloop een foutje in het metselwerk. In een van de opgaande lijnen kwam een knikje...

De stenen, zo wil de overlevering, werden gebakken in veldovens op de Tichelbarg in Veenhuizen, ruim twee kilometer zuidwestelijk van de bouwput. En de Onstwedder bevolking, in een lange rij, zou ze van hand tot hand naar de bouw doorgegeven hebben.

In de achttiende eeuw waarschuwde een wikkiewuit Veenhuizen de dominee dat hij tijdens de diensten een bepaalde psalm maar niet meer moest laten zingen. Want zij voorzag, dat de toren dan zou instorten bovenop de kerk. De predikant, die voor zijn gemeente niet wilde weten dat hij geloof hechte aan een kol, verzweeg dat advies. Maar in Onstwedde is een geheim gauw bekend. En als de dominee de gewraakte psalm opgaf, antwoordde de gemeente met diep zwijgen. Dat is, maar niemand durft dat te bevestigen, ook onder een aantal van zijn opvolgers zo gebleven: er rustte een taboe op psalm 62, vers 2. Want de laatste twee regels daarvan luid(d)en: „Zo stort een ingebogen wand, een aangestoten muur, terneder.” De gemeente zingt inmiddels weer elke zondag en de juffertoren staat nog altijd overeind.

Een verhaal over drie rijke (maar nu vrome) zusters wordt ook verteld op de Veluwe: daar lieten zij de torens bouwen van Doornspijk, Oosterwolde en Kamperveen. Die liggen, in rechte lijn, op onderling gelijke afstanden.